

بررسی مفهوم و اهداف رجعت

فاطمه الفتی^۱

هیچ حادثه‌ای در این عالم، بدون هدف و فلسفه نیست و هر واقعه‌ای نسبت به بزرگی و اهمیتی که دارد، هدفش نیز مهم‌تر می‌شود. اساسی ترین آرزویی که جامعه بشریت خواستار تحقق آن است ظهور منجی ومصلح کل می‌باشد موعدی که با آمدنش بساط تباہی و پلیدی از روی زمین رخت بر می‌بنند و امنیت و صفا و نوع دوستی به جای آن فraigیرمی گردد. رجعت، عملی است حکیمانه که در عظمت و بزرگی آن هیچ شکی وجود ندارد، تا جایی که برخی به دلیل عجز از درک آن، با انکار رجعت، راه توجیه و تأویل را برگزیده‌اند؛ یکی از اهداف رجعت، تحقیق وعده پروردگار عالم به اهل ایمان است که آن‌ها را حاکم بر جهان گردانند. روز رجعت، یکی از روزهای تجلی قدرت و عظمت خداوند شمرده شده است. از این مطلب اهمیت والای رجعت فهمیده می‌شود؛ این مسئله بسیار وسیع و گسترده می‌باشد که نیاز به مطالعه و بررسی درابعاد بیشتری هست و به همین دلیل در این مقاله فقط به بررسی بعضی از موارد آن پرداخته شده است. از جمله اهداف رجعت عبارت است از: تحقیق وعده حاکمیت مؤمنان بر زمین، اظهار قدرت و عظمت الهی، شادمانی و تشفی دل مؤمنان، عذاب و ذلت کافران و موارد دبگر. این مقاله به روش نقلی-وحیانی و به شیوه کتابخانه‌ای تنظیم شده است.

کلید واژه : رجعت، اهداف رجعت ، بازگشت، مومنان، کافران.

^۱ ترم هشتم، پایه چهارم سطح دو.
حوزه علمیه امام خمینی(ره)، کرمانشاه، کرمانشاه.

در همه ادیان به ظهور مصلح جهانی بشارت داده شده است و این مصلح جهانی است که وارث همه علوم و معجزات انبیاء گذشته می‌باشد و عدل و داد را برقرار می‌نماید و زمین را از لوث ستمکاران و خیانتکاران پاک می‌کند (کلینی ۱۳۶۵ ج ۱، ص ۳۳۸). امام زمان (عجل الله فرجه الشریف) که همان مصلح موعود است همه معجزات پیامبران را خواهد داشت؛ بنابراین زنده شدن مردگان-رجعت- نیز از معجزات زمان ظهور آن حضرت خواهد بود.

رجعت بازگشت انسان‌های کافر و مومن به این دنیا می‌باشد چراکه این افراد در زمان زندگی خود به پاداش و جزاء کاملی که حق ایشان بوده، نرسیده اند. در رجعت فواید، اهداف و مسائل مختلفی قرارداده اند که نیاز به توجه خاصی هستند مطالعه اهداف رجعت انگیزه خاصی به انسان می‌دهند تا در راستای انجام اعمال نیک و رسیدن به ایمان واقعی انسان گام بردارد و این چنین شاید در صرف رجعت کنندگان زمان ظهور و منتظران واقعی قرار گیرند.

باتوجه به آیات قرآن کریم مشخص می‌شود که رجعت پیشینه ای تاریخی در میان اقوام و افراد مختلف دارد از جمله آن رجعت در قوم انتاکه، رجعت ذوالقرنین و رجعت فرزند حضرت نوح -علیه السلام- می‌باشد. و مسئله رجعت فقط در بحث آخر الزمان بیان نمی‌شود.

در مقاله پیش رو مباحث مفهوم شناسی مسئله رجعت، اثبات، فلسفه، نظرات مختلف علماء، رخدادهای پیشین، آیات و روایات متفاوت و موارد دیگری مورد بررسی قرار می‌گیرد. باتوجه به کتب فراوانی در این زمینه که به دست مارسیده است اما نیاز به جمع آوری منظم اهداف آن در این مجموعه بود، کتب به کاربرده شده شامل: که به روش نقلی -وحیانی و به شبوه کتابخانه ای تنظیم شده است.

کلمه رجعت - به فتح راء- یک مرتبه از رجوع و بازگشت است که از -رجع یرجع رجوعاً- از باب- ضرب- پیضرب- به معنی انصرف و عاد، و به فارسی به معنی بازگشت نمودن آمده است. و رجعت در فارسی به معنی برگشتن است. و به اصطلاح جماعت امامیه، بازگشت به دنیا بعد از مردن و بعد از ظهرور امام عصر مولانا حجۃ بن الحسن-علیہ السلام- میباشد.

رجوع به معنای برگشتن و برگرداندن به مکان، حالت و گفتار سابق است. «الرَّجْعَةُ» به معنای برگشتن به دنیا پس از مرگ، استعمال میشود. گفته میشود: فلانی ایمان به رجعت دارد؛ یعنی ایمان دارد که بعد از مرگ به دنیا بر میگردد. (راغب اصفهانی، ۱۳۸۳، ص ۱۸۸).

رجعت در اصطلاح، عبارت است از این که خداوند، همزمان با ظهور حضرت مهدی -علیه السلام- عده ای از بندگان صالح خودش را که در ایمان و عمل، اسوه‌ی مؤمنان بوده اند و هم چنین عده ای از کفار و منافقان که در کفر و نفاق، سر سلسله‌ی کفار و منافقان بوده اند، با همان وئیگی‌های روحی و جسمی خودشان به دنیا بر میگرداند تا این که هر دو گروه، در حد امکان نتیجه‌ی دنیایی اعمالشان را دریافت کنند. از تعاریف، استفاده میشود که رجعت کنندگان همه از دنیا رفته اند و بعد از مرگ دوباره زنده شده به دنیا بر میگردند و زندگی جدیدی را شروع میکنند. پس اگر کسی زنده باشد و در آخرالزمان ظهور و یا نزول کند «مثل ظهور حضرت مهدی علیه السلام و نزول حضرت عیسی علیه السلام و ...» رجعت به معنای اصطلاحی، گفته نمیشود.

روایات فراوانی از طریق شیعه و سنی وارد شده است که آنچه در امت های گذشته رخ داده است در این

امت نیز رخ خواهد داد، پس با توجه به این روایات، یکی از رخدادهای مهم و مکرر امت های گذشته که

رجعت است در امت اسلامی هم به وقوع می پیوندد.

آیات و روایات به طور اجمال بر تحقق رجعت دلالت دارند؛ نظیر سخن خدای متعال که فرموده است: «أَمْ

حَسِبُتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمَّا يَأْتِكُمْ مَثْلُ الَّذِينَ خَلَوَا مِنْ قَبْلِكُمْ، آیا گمان کرده اید وارد بهشت می شوید و حوادثی مانند حوادث

گذشتگان به شما نمی رسد؟» (مکارم شیرازی، ۱۳۸۸، بقره، آیه ۲۱۴) و از جمله حوادثی که قبل از ما واقع گردیده است و در

این امت هم به وقوع می پیوندد زنده شدن مردگان است، همان گونه که قرآن قصه ابراهیم و موسی و عیسی و

عزیز و ارمیا و کسان دیگری غیر از آنها را نقل کرده که بازگشت اموات تحقق یافته است و شیعه و سنی از

رسول خداصلی الله علیه وآلہ نقل کرده اند که فرمود: «قسم به کسی که جانم در دست اوست همانا شما مسلمانان با

سنّت هایی که در امت های گذشته بوده است رویرو خواهید شد و مو به مو در این امت هم پیاده خواهد شد به طوری که نه شما

از راهی که برای آنها بود جدا می شوید و نه سنّت های بنی اسرائیل از شما جدا خواهند شد». (مکارم شیرازی، ۱۳۸۸، ج ۲، ص

(۱۰۸)

روایات تکرار رخدادهای امت های گذشته فراوان است و در اینجا چند مورد آن آورده می شود. رسول خدا

صلی الله علیه وآلہ فرمود: «يَكُونُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ كُلُّمَا كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ حَدْوَ النَّعْلِ بِالْغَلِ وَ الْقَدَّةِ بِالْقَدَّةِ. آنچه در بنی

اسرائیل رخ داد بدون کم و کاست در این امت هم رخ خواهد داد.» (شیخ صدوق، ج ۱، ص ۲۰۳، ۱۳۸۵)

همچنین در روایت دیگری با سند صحیح فرمود: «كُلُّمَا كَانَ فِي الْأُمَّةِ السَّابِقَةِ يَكُونُ مِثْلُهِ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ حَدْوَ النَّعْلِ بِالْنَّعْلِ وَ الْقَدَّةِ بِالْقَدَّةِ. آنچه در امت های گذشته واقع شد بدون کم و زیاد در این امت هم به وقوع می پیوندد.» (شیخ صدوق، ۱۳۷۷، ص

(۵۷۶)

چیزی در امت پیامبران پیش از من واقع نشد مگر اینکه نظیر آن در امت من واقع می شود.

رجعت در امت های گذشته

در بحث قبل بیان گردید که آنچه در امت های گذشته پیش آمده است در این امت هم پیش خواهد آمد و در این بحث بیان می کنیم که در میان آنها پیش آمد رجعت بود و در نتیجه رجعت در امت اسلامی هم پیش خواهد آمد و گریزی از پذیرش آن نخواهد بود.

خداآوند در قرآن کریم درباره رجعت در امت های قبل چنین می فرمایند: «وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ» (إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزَهُمُ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَصْنَعُونَ)؛ برای این مردم حال آن قریه (انطاکیه) را مثل زن رسولان حق برای هدایت آنها آمدند. که نخست دو تن از رسولان را فرستادیم و چون تکذیب کردند باز رسول سومی برای مدد و نصرت مأمور کردیم، و همه گفتند: ما (از جانب خدا) به رسالت برای هدایت شما آمده ایم.» (یس، ۱۳).

در آیات مورد بحث نمونه ای از وضع امتهای پیشین در همین زمینه مطرح شده ، و در ضمن این آیات و چندین آیه بعد سرگذشتی از چند تن از پیامبران پیشین که مأمور هدایت قوم مشرک و بت پرستی بودند که قرآن از آنها به عنوان اصحاب القریه یاد کرده و آنها به مخالفت برخاستند و آنان را تکذیب کردند و سرانجام به عذاب دردناکی گرفتار شدند بیان می کند، تا هم هشداری باشد برای مشرکان مکه ، و هم تسلی و دلداری باشد برای پیامبر و مومنان اندک آن روز، به هر حال تکیه بر این سرگذشت در قلب این سوره که خود قلب قرآن است به خاطر شباهت تمامی است که با موقعیت مسلمانان آن روز دارد.

نخست می فرماید: «برای آنها اصحاب قریه را مثال بزن هنگامی که فرستادگان خدا به سوی آنها آمدند (و اضراب لهم مثلاً اصحاب القرىه اذ جاءها المرسلون)»؛ برای این مفهوم گسترده ای دارد که هم شهرها را شامل میگردد و هم به خود انسانها نیز قریه گفته می شود، بنا بر این مفهوم گسترده ای دارد که هم روستاها را شامل میگردد و هم روستاهای را، هر چند در زبان فارسی معمولی تنها به روستا اطلاق میشود، ولی در لغت عرب و در قرآن مجید کرارا

رجعت بازگشت افراد به دنیا است؛ البته افراد خاصی که یا از لحاظ ایمان در مرتبه عالی قرار دارند و یا از لحاظ کفر و نفاق در مرتبه انحطاط قرار می‌گیرند تا در همین دنیا پاداش و عذاب دنیایی خود را به حق بچشند. و همچنین در این مقاله فهمیده شد که رجعت از ضروریات مذهب شیعه است پس اعتقاد به آن واجب و رد آن موجب خروج از مذهب تشیع می‌گردد.

در این مقاله با تکیه بر آیات قرآن و روایات معصومان -علیه السلام- مواردی از اهداف رجعت نام برده شد که با تکیه بر آنها می‌توان آرامش خاصی به جامعه شیعی بخشید چرا که از اهداف رجعت تحقق وعده حاکمیت مؤمنان بر زمین، اظهار قدرت و عظمت الهی، شادمانی و تشفی دل مؤمنان، عذاب و ذلت کافران می‌باشدند و همین موارد تسلی بخش انسان در دنیای ظلم واستبداد است. علاوه بر بررسی اهداف، به کلیاتی از مسئله رجعت نیز پرداخته شد چراکه دستیابی به اهداف نیازمند شناخت می‌باشد پس لازم بود که به رجعت در امت های گذشته، اثبات، فلسفه رجعت اشاره ای هرچند مختصر شود. امّا است که بذریتر گویند، اهداف پرسی شده فید و جامعه در راه درست و مسقی از ظهور منجی و آخرالنومان قوارگی نه.

- مکارم شیرازی،۱۳۸۸ق، قرآن، دارالقرآن الکریم، تهران.
- علی بن ابی طالب، ۱۳۸۷، نهج البلاغه، محمد دشتی، امام عصر، جعفری، اول، قم.
- علی بن ابی طالب، ۱۳۶۶، غررالحکم و دررالکلم ، عبدالواحد تمیمی آمدی، دفترتبیلیغات قم.
- ١. دهخدا، علی اکبر ، ۱۳۶۱-۱۳۲۵ش، لغت نامه، زیر نظر محمد معین، تهران .
- ٢. سبحانی، آیت الله جعفر، ۱۳۷۷، نظام اخلاقی اسلام، موسسه بوستان کتاب (مرکزچاپ و نشر دفترتبیلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، قم، نهم).
- ٣. کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق ، ۱۳۷۱. اصول کافی، ناشر دارالکتب الاسلامیه، تهران.
- ٤. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی ، ۱۳۶۲. بحار الانوار ، مؤسسه الوفاء، بیروت، دوم.
- ٥. محمدی ری شهری، محمد، ۱۳۸۶. میزان الحکمه، حمید رضا شفیعی، دارالحدیث.
- ٦. مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۷۸. اخلاق در قرآن ، امام علی بن ابیطالب (ع)، قم .
- ٧. مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۷۴. تفسیر نمونه ، دارالکتاب اسلامیه، تهران، سی و دو.
- ٨. السرابی ولی الله، ۱۳۶۳ق. اثبات الرجعه، المطبعة الرضایی، بی جا.
- ٩. شیخ مفید، ۱۴۱۳ق. اجوبة المسائل العکبریة (ضمن مصنفات شیخ مفید، ج ۶)، الموعتمر العالمی لافیه الشیخ المفید، بی جا،
- ١٠. علم الهدی سید مرتضی ، ۱۴۰۵ق، اجوبة مسائل متفرقه من الحدیث و غیره، (ضمن: رسائل الشریف المرتضی؛ ج ۳)، دارالقرآن الکریم، قم.
- ١١. الطبرسی ابو منصور احمد بن علی بن ابیطالب، ۱۴۱۳ق. الاحتجاج، تحقیق: الشیخ ابراهیم البهادری و...، نشر اسوه، بی جا.

١٢. العريفي سعود بن عبدالعزيز بن محمد، م١٤١٩ق. الادلة العقلية النقلية على الاصول الاعتقاد، دار عالم الفوائد، عربستان، مكه.
١٣. ، علامه مجلسی، م١١٠ق، ١٣٩٩. الأربعين، المطبعة العلمية، قم.
١٤. شيخ مفید (م٤١٣ق)، الارشاد (ضمن مصنفات شیخ مفید، ج ١١)، الموعتمر العالمی، بی جا،
١٥. شیرازی محمد بن ابراهیم صدرالدین (ملاصدرا) (م١٠٥٠ق)، ١٤١٩ق الاسفار الاربعة، ، دار احیاء التراث العزلی، چاپ ٥.
١٦. آل کاشف الغطاء محمدالحسین ، (م١٣٧٣ق)، اصل الشیعه و اصولها، دارالاوضواء، بیروت،
١٧. الغفاری ناصرین عبدالله بن علی، ١٤١٥ق، اصول مذهب الشیعه الامامیة، بی نا، بی جا.
١٨. طیب سید عبدالحسین (م١٤١١ق)، اطیب الطیبان فی تفسیر القرآن، انتشارات اسلام، چاپ ٣، تهران، ١٣٦٦ ش.
١٩. شیخ صدق، (م١٤١٣ق)، الاعتقادات، (ضمن مصنفات شیخ مفید، ج ٥)، الموعتمر العالمی...، بی جا.
٢٠. الامام السيد محسن الامین ١٤٠٣ ق، اعيان الشیعه، حسن الامین، دارالتعاریف للمطبیعات، بیروت.
٢١. سبحانی جعفر، الالهیات علی هدی الكتاب و السنّة و العقل، موسسه الامام الصادق علیه السلام، قم.
٢٢. مجدى محمد علی محمد، ١٤١٨ق، انتصار الحق، دار طبیبة للنشر والتوزیع، الریاض.
٢٣. السيد عبدالله الشبر (م ١٢٤٢ ق)، ١٤٠٣ ق، انوارالامعه فی شرح زيارة الجامعة، موسسه الوفاء، بیروت.
٢٤. الجزائری السيد نعمه الله ، (م ١١١٢ق)، انوارالنعمانیة، مطبعة شركت چاپ، تبریز، بی تا.
٢٥. شیخ مفید ، ١٤١٣ق، اوائل المقالات فی المذاہب و المختارات (ضمن مصنفات شیخ مفید، ج ٤)، بی جا،
٢٦. مطبعة اسیار طیل، ١٤٢٢ق، اهل السنّة و الشیعه بین الاعتدال و الغلو، العلامه ابی الضروح، بی جا.
٢٧. جلال الدین حسینی، ١٣٦٣ ، الایضاح، فضل بن شاذان نیشابوری ازدی، دانشگاه تهران، تهران،

٢٨. الموسوى الاصفهانى الكاظمى، محمد مهدى ، (م ١٣٩١ق)، ايقاظ الامة من الضجعه فى اثبات الرجعه، مطبعة النجاح، بغداد، بي تا.
٢٩. محمد الصدر، ١٤١٤ق، بحث حول الرجعه، السيد دارالاضواء، بيروت.
٣٠. الخرازى السيد محسن، ١٤١٨ق، بداية المعارف الالهية فى عقائد الامامية، مؤسسة النشر الاسلامى، بي جا.
٣١. الجميلى عبدالله، ١٤١٩ق، بذل المجهود فى اثبات مشابهة الرافضة واليهود، مكتبة الغرباء الاثرية، بي جا.
٣٢. مجتهدى شاهرودى عباس على، ١٣٣٩ش، برهان الشيعة، بي نا، بي جا، چاپ سنگی، تاريخ وقف به کتابخانه آستان قدس رضوى.
٣٣. بهشتى لارى آية الله سيد هبة الله ، ١٣٥٤، بشارة الرجعه، بي نا، بي جا.
٣٤. احسان الله ظهير، بين الشيعة و اهل السنة، اداره ترجمان السنئ، پاکستان، لاھور، بي تا.
٣٥. ابن خلدون (م ٨٠٨ق)، تاريخ ابن خلدون، مؤسسه الاعلمى للمطبوعات، بيروت، بي تا.
٣٦. الطبرى محمد بن جریر (م ٣١٠ق) ، تلویح الطبرى، تحقيق: ابوالفضل ابراهيم، روائع التراث العربى، بي جا، بي تا.
٣٧. مطهرى شهرى، مرتضى، ١٣٨٦، ميزان الحكمه، حميد رضا شفيعى، دارالحدیث.
٣٨. مطهرى، مرتضى، ١٣٨٨، فلسفه اخلاق، صدراء، تهران.
٣٩. مطهرى، مرتضى، ١٣٨٨، بیست گفتار، صدراء، تهران.
٤٠. مطهرى، مرتضى، ١٣٨٧، مجموعه آثار شهید مطهرى . ج ٢١، صدراء، تهران.
٤١. ابن شعبه حرّانى، ابو محمد، ١٣٩٢، تحفت العقول، سيد على حسيني، اندیشه مولانا، قم.
٤٢. ابن بابويه قمي، ابو جعفر محمد بن علي ملقب به شيخ صدوق، ١٣٦٢الخصال، جامعه مدرسین، قم.
٤٣. بروجردى، سيد حسين طباطبائى، ١٣٨٣ ، جامع احاديث الشيعه، المطبعة العلمية، ج ١٨.
٤٤. راغب اصفهانى، حسين بن محمد، ١٣٨٣، مفردات الفاظ القرآن تهران، المكتبه المرتضويه لاحياء آثار الجعفريه .

٤٥. قمی- شیخ صدوق -، ابن بابویه ابی جعفر محمدبن علی بن الحسین ، من لا يحضره الفقيه، محمدجواد غفاری، تهران دارالکتب الاسلامیه ۱۳۸۵.
٤٦. شیخ صدوق ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی، ۱۳۷۷، کمال الدین و تمام النعمه ، محمد باقرکمره ای، تهران،اسلامیه.
٤٧. قمی ،علی بن ابراهیم، ۱۳۶۳،موسوی جزایری ،تفسیر العیاشی،قم،دارالکتاب.
٤٨. شیخ نعمانی ،علی اکبر غفاری ، مکتبه صدوق - تهران.
٤٩. کارگر ،رحیم، ۱۳۸۳ ،آینده جهان (دولت و سیاست در اندیشه مهدویت)، قم ، مؤسسہ اطلاع رسانی اسلامی مرجع،
٥٠. حرعاملی، محمدبن حسن ، ۱۳۶۲الإيقاظ من الهجعة بالبرهان على الرّجعة، تهران،نوید.
٥١. طبرسی،فضل بن حسن، ۱۳۹۰،مجمع البيان فی تفسیر القرآن، محمد بیستونی ،قم ،بیان جوان.
٥٢. سیوطی،عبدالرحمن بن ابی بکر، ۱۳۶۳، الدر المنشور فی التفسیر الماثور،مکتب آیت الله العظمی مرعشی،قم،ایران.
٥٣. صفار، محمد بن حسن، ۱۳۶۲، بصائر الدرجات، میرزا حسن کوچه باگی، تهران، منشورات الأعلمی.
٥٤. غزالی،محمدبن محمد، ۱۳۶۲، احیاء علوم الدین، بیروت،بی جا.
٥٥. طبری، محمد بن جریر، ۱۳۸۳،دلائل الامامة، دارالذخائر المطبوعات، قم.